

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-23>

УДК 351.822

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

CURRENT STATE AND DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF THE STATE FINANCIAL CONTROL ORGANIZATION

Гуренко Тамара Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2227-1488>

Hurenko Tamara

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Державний фінансовий контроль ставить за мету виявлення порушень принципів законності, ефективності та економії матеріальних і фінансових ресурсів підконтрольних об'єктів на усіх стадіях їх використання. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» визначає основні завдання, функції, права, обов'язки та відповідальність органу державного фінансового контролю, але не виділений розділ, присвячений організації поетапної перевірки. Тому дана стаття присвячена актуальним питанням організації державного фінансового контролю та її основного призначення на усіх етапах його здійснення. Організаційно-функціональна система державного фінансового контролю відіграє значну роль, тому потребує постійного удосконалення. Наведено шляхи покращення системи організації державного фінансового контролю на стадіях: підготовка до проведення контролю, проведення контролю, оформлення результатів контролю, аналіз ризиків, моніторинг результатів контролю. Також зазначені основні джерела забезпечення належної ефективності державного фінансового контролю, як збільшення обсягів надходжень до бюджету, економія бюджетних коштів через його здійснення, і відповідно зменшення витрат, операційних та інших ресурсів на проведення державного фінансового контролю. Відповідно до цього такий контроль повинен відповідати таким основним функціям: регулятивна, організаційна, аналітична і управлінська.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, організація, управління, функція контролю, планування.

State financial control aims to identify violations of the principles of legality, efficiency and economy of material and financial resources of controlled objects at all stages of their use. Therefore, the article examines the purpose and directions of the effectiveness of not only state financial control, but also state internal financial control, which is an equally important lever of the financial mechanism and the organization of quality management of resources. Since the country is in a state of war, the legal requirements for state financial control have been considered and analyzed. The concept of implementation of the Strategy for Reforming the State Finance Management System for 2022-2025 and the plan of measures for its implementation were studied. The Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Financial Control in Ukraine" was analyzed, which defines the main tasks, functions, rights, duties and responsibilities of the state financial control body, but there is no section devoted to the organization of a phased audit. Therefore, this article is devoted to topical issues of the organization of state financial control and its main purpose at all stages of its implementation. The organizational and functional system of state financial control plays a significant role therefore it needs constant improvement. Ways to improve the system of organizing state financial control at the stages are presented: preparation for control, control, registration of control results, risk analysis, monitoring of control results. The main sources of ensuring the proper effectiveness of state financial control are also indicated such as increasing the volume of revenues to the budget, saving budget funds through its implementation, and, accordingly, reducing costs, operational and other resources for conducting state financial control. Accordingly, such control should correspond to the following main functions: regulatory, organizational, analytical and managerial. Their relationship plays a significant role in checkup the actual results of the activities of controlled objects, identifying deviations, analyzing their causes and making the right management decisions.

Keywords: state financial control, organization, management, control function, planning.

Постановка проблеми. Державний фінансовий контроль відіграє основну роль в забезпеченні національної безпеки країни. Прозо-

рість, підзвітність та ефективність діяльності органів державної влади і підпорядкованих ним суб'єктів господарювання повинні знахо-

дитися в пріоритеті проведення державного фінансового контролю. Розвиток державного фінансового контролю формувався на різних етапах, від становлення до удосконалення, від удосконалення до реформування і до нині. Розроблена законодавча база, визначені права і обов'язки державних органів і органів місцевого самоврядування, методичне забезпечення, Концепція та стратегія для ефективного функціонування системи державного внутрішнього фінансового контролю та ін.

Але необхідна належна організація виконання вимог законодавства, яка впливає на ефективність роботи в органах виконавчої влади, бюджетних установах та інших підконтрольних об'єктах. Чітка організація контролю дає можливість своєчасно розробляти плани і програми проведення контролю, вчасно реалізувати завдання, які поставлені перед відповідними органами, оцінювати рівень компетентності контролюючих органів та органів управління. Отже, сутність державного фінансового контролю полягає у здійсненні прямого впливу на об'єкти управління, шляхом систематичних перевірок, спостереженням за діяльністю підконтрольних об'єктів, професійних суджень, експертних оцінок тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Відповідно до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» державний фінансовий контроль реалізується Державною аудиторською службою через проведення певних методів перевірки: державного фінансового аудиту, інспектування та перевірки державних закупівель. Його інформація надає найнеобхідніші знання спеціалістам та користувачам обліково-контрольної інформації. Питанням державного фінансового контролю присвячені роботи багатьох вчених: Бортняк В. А., Колпакова А., Ломейко Ю. А., Шевченко І. О., Шевченко Н. В. та ін. Дані праці пов'язані із розкриттям концептуальних підходів щодо розвитку системи державного фінансового контролю, його реформування в умовах євроінтеграції та забезпеченні економічної безпеки держави. Але виникає необхідність розкривати систему державного фінансового контролю і з точки зору ефективного здійснення його організації на всіх етапах проведення перевірок.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Значна увага відводиться питанню щодо відношення до системи проведення державного внутрішнього і

зовнішнього фінансового контролю, як основи співпраці, взаємозв'язків на всіх етапах діяльності та управління. Важливе значення приділено системі організації планування, проведення та оцінки державного фінансового контролю. Наведено шляхи покращення системи організації державного фінансового контролю на стадіях: підготовка до проведення контролю, проведення контролю, оформлення результатів контролю, аналіз ризиків, моніторинг результатів контролю.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття сучасного стану та напрямів удосконалення організації державного фінансового контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державний сектор відіграє важливу роль в економічному суспільстві. Відбувається постійне формування і накопичення державного бюджету, створюється, вдосконалюється нормативно-законодавча база. Все це потребує постійного державного фінансового контролю, як зовнішнього, так і внутрішнього за: формуванням коштів державного бюджету та ефективного їх використання; формуванням і використанням коштів загальнодержавних цільових і позабюджетних фондів; дотриманням фінансової дисципліни; дотриманням вимог чинного законодавства; збереженням державного майна; станом і достовірністю даних бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах, органах виконавчої влади, бюджетних установах та суб'єктах господарювання державного сектору тощо.

Наряду з цим, важливе значення має й правильність ведення бухгалтерського обліку в установах, організаціях, підприємствах підпорядкованих центральним органам виконавчої влади, достовірність його показників, відповідність ведення до вимог законодавства тощо.

У 2021 році була схвалена «Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації». В ній зазначено, що:

1) Створено умови для ефективного функціонування системи державного внутрішнього фінансового контролю.

2) Внесено зміни до Бюджетного кодексу України та актів Кабінету Міністрів України, які сприяють наближенню методології внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту до міжнародних стандартів, зокрема моделі COSO.

3) Внесено зміни до «Порядку здійснення внутрішнього аудиту, які передбачають поси-

лення незалежності внутрішнього аудиту, упровадження стратегічного планування діяльності з внутрішнього аудиту.

4) Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1062 затверджено «Основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів» і врегульовано питання управлінської відповідальності та підзвітності і сформовано єдині підходи щодо здійснення внутрішнього контролю в державних органах, а також розроблено ряд методичних посібників з внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту з урахуванням кращих міжнародних практик у цій сфері.

5) У сфері державного фінансового контролю здійснювалися заходи відповідно до схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 310 «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року». Затверджено порядки проведення Держаудитслужбою державного фінансового аудиту за його видами, а також прийняття рішення щодо поновлення структури міжрегіональних територіальних органів та чисельності Держаудитслужби, яка забезпечить здійснення державного фінансового контролю на державному та місцевому рівні [7].

Стратегією передбачені мета та напрями дієвості державного фінансового контролю та

державного внутрішнього фінансового контролю (табл. 1).

Державний фінансовий контроль в Україні здійснюється не тільки Держаудитслужбою, а й іншими органами, як Верховна Рада України, Рахункова палата, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Казначейська служба України та ін. На кожному з них покладені відповідні завдання, обов'язки та права.

Отже, державний фінансовий контроль є однією з важливих функцій управління, оскільки є інструментом реалізації фінансової політики держави, забезпечує процес формування і ефективного використання фінансових ресурсів держави для досягнення поставлених нею цілей у сфері фінансів [8].

Тому, організація планування, проведення та оцінки державного фінансового контролю, на сучасному етапі, потребує певних змін. На це впливають і воєнні дії в країні, і мета виконати вимоги до вступу в Європейський Союз. Але найосновніша і найвагоміша ціль країни повинна полягати у бажанні реформувати відношення до системи проведення державного внутрішнього і зовнішнього фінансового контролю, як основи співпраці, взаємозв'язків на всіх етапах діяльності та управління (табл. 2).

Отже, важливе значення відіграє правильна організація планування, проведення та оцінки державного фінансового контролю.

Таблиця 1

Мета та напрями дієвості державного фінансового контролю та державного внутрішнього фінансового контролю

Вид контролю	Мета	Напрями дієвості
Державний фінансовий контроль	Удосконалення системи державного фінансового контролю, яка сприятиме ефективному державному управлінню, виявлятиме і попереджатиме порушення вимог чинного законодавства та неефективне використання фінансових та матеріальних ресурсів на державному та місцевому рівні	- посилення державного фінансового контролю у найбільш ризикових сферах; - забезпечення ефективної міжвідомчої взаємодії в рамках здійснення фінансового контролю; - посилення інституційної спроможності органів Держаудитслужби на центральному, регіональному та місцевому рівні
Державний внутрішній фінансовий контроль	Посилення управлінської підзвітності на всіх рівнях державного сектору, підвищення ефективності внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в державних органах	- упровадження внутрішнього контролю, спрямованого на посилення відповідальності керівників за управління і розвиток установи в цілому; - посилення ефективності, спроможності та незалежності внутрішнього аудиту; - підвищення інституційної спроможності центрального підрозділу гармонізації Мінфіну

Джерело: згруповано автором відповідно джерела [7]

Таблиця 2

Законодавчі вимоги до державного фінансового контролю в період воєнного стану

Нормативні документи	Законодавчі вимоги
Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні»	- визначаються правові та організаційні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні; - зазначаються мета, завдання та види державного фінансового контролю; - розкривається основні функції, права, обов'язки і відповідальність органу державного фінансового контролю
Постанова «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану»	- забезпечення державного фінансового контролю за використанням державних ресурсів у воєнний час; - покладені певні обов'язки та повноваження на Державну аудиторську службу та її міжрегіональні територіальні органи під час воєнного стану та протягом місяця після його припинення або скасування: враховувати вимоги воєнного стану при здійсненні заходів державного фінансового контролю; - тривалість заходів державного фінансового контролю (інспектування, державного фінансового аудиту, перевірки закупівель) – не включається строк, протягом якого такий захід (організація проведення, оформлення, реалізація) не здійснювався у зв'язку з обставинами, обумовленими воєнним станом; - документування під час заходів державного фінансового контролю, зустрічних звірок, збору інформації та документування процесу державного фінансового контролю, реалізація матеріалів за його результатами – здійснюються в паперовій та/або електронній формі
Бюджетний кодекс України	розпорядники бюджетних коштів в особі її керівників організують внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечують їх здійснення у своїх установах і на підприємствах (Стаття 26)
Економічний форум «Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни»	спрямований для аналізування сучасних теоретико-методологічних та практичних проблем розвитку державного фінансового контролю та становлення його системи в Україні. Його головна задача – це забезпечення економічної безпеки України та формування на цьому теоретико-утилітарних рекомендацій

Джерело: згруповано автором відповідно джерел [6; 3; 2; 4]

Для цього необхідно розмежувати суб'єктів державного фінансового контролю на підконтрольні суб'єкти та контролюючі органи і чітко розділити функції державних органів, на яких покладені контролюючі обов'язки. Необхідно вдосконалювати систему організації державного фінансового контролю на всіх етапах його проведення (табл. 3).

Міра ефективності державного фінансового контролю тим вища, чим менше зусиль і коштів витрачається на досягнення поставленого результату. На думку Колпакової А., основними джерелами забезпечення належної ефективності державного фінансового контролю є:

1) збільшення обсягів надходжень до бюджету, економія бюджетних коштів через здійснення державного фінансового контролю;

2) зменшення витрат, операційних та інших ресурсів на проведення державного фінансового контролю [4].

Тому, на нашу думку, державний фінансовий контроль повинен відповідати таким основним функціям:

– регулятивна – дотримання вимог чинних законодавчих актів щодо організації та методики проведення державного фінансового контролю контролюючими органами. Також дану функцію можна розглядати і з точки зору регулювання процесами, які діють всередині організації;

– організаційна – розподіл робіт, прав, обов'язків між робочими групами різних державних контролюючих органів, узгодження їх діяльності та деталізація опису напрямів і тематики перевірок;

Таблиця 3

**Вдосконалення системи організації державного фінансового контролю
на всіх етапах його проведення**

Етапи	Методика проведення
Підготовка до проведення контролю	аналіз установ, організацій, підприємств, які підлягають перевірці у звітному році; проведення оцінки стану кваліфікаційних характеристик працівників, які здійснюватимуть контроль та аналіз кваліфікації експертів, які можуть бути залучені зі сторони; організація співпраці з різними державними органами, які відповідають за проведення державного фінансового контролю; затвердження уніфікованого Плану проведення перевірок (за участі тих контролюючих органів, які зобов'язані провести державний фінансовий контроль) з визначенням переліку установ, організацій підприємств та строків проведення контролю; розробка і затвердження Програми проведення державного фінансового контролю з визначенням тематики та об'єктів перевірки (з урахуванням завдань, які поставлені перед контролюючими органами); формування і надання узагальненого повідомлення підконтрольним суб'єктам; підготовка робочих матеріалів для фіксування результатів перевірки
Проведення контролю	перевірка об'єктів обліку, відповідно до зазначеної тематики та строків проведення кожним контролюючим суб'єктом; проведення співбесіди з працівниками відповідних структурних підрозділів підконтрольних суб'єктів; документування результатів перевірки та свідчень; формування професійного судження
Оформлення результатів контролю	організація підготовки робочих місць для опрацювання результатів перевірки та формування інформаційної бази; надсилання узагальнених результатів перевірки усіма контролюючими органами (створення уніфікованої форми акту перевірки) організаціям, підприємствам для ознайомлення; організація робочого часу на опрацювання скарг, непогоджень з результатами перевірки; надання рекомендацій та визначення строків виправлення недоліків
Аналіз ризиків	аналіз ризиків, які виникають на початковому етапі проведення державного фінансового контролю; аналіз ризиків, які виникали на поточному етапі проведення державного фінансового контролю; оцінка впливу зазначених ризиків на результативність проведення державного фінансового контролю
Моніторинг результатів контролю	організація розрахунку робочого часу для проведення контролю за виправленням недоліків та виконанням наданих рекомендацій

Джерело: розроблено автором

– аналітична – передбачає збір, обробку та оцінку інформації за результатами проведеної перевірки. Також проведення аналізу доцільності обраних методів державного фінансового контролю та оцінки їх результативності;

– управлінська – визначення кількісної і якісної роботи установи, організації, підприємства. Контроль визначається, як безперервний процес, який знаходиться із системою управління на всіх етапах прийняття управлінських рішень.

Отже, державний фінансовий контроль – це встановлена законодавством діяльність органів державної влади й управління всіх рівнів, які в межах своїх повноважень виявляють помилки й зловживання в управлінні державними грошовими ресурсами, які завдають фінансовий або матеріальний збиток державі, й запобігають їм; виявляють недотримання фінансового, бюджетного, податкового, митного законодавства тощо й запобігають йому; виявляють недоліки в організації системи управління фінансово-гос-

подарською діяльністю державних установ, підприємств, організацій з повною або частковою участю держави й запобігають їм [1].

Відповідно, на нашу думку, організація державного фінансового контролю – це способи, методи і процедури організації підготовки, проведення перевірок на всіх етапах його здійснення та узагальнення результатів для прийняття ефективних управлінських рішень.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновки і підтримати думку щодо доцільності розмежування вітчизняного законодавства на таке, яким має регламентуватись діяльність Державної аудиторської служби України, та законодавства, яким має визначатися сутність, об'єкт, предмет, види та методи державного фінансового контролю в цілому: як зовнішнього, так і внутрішнього (централізованого та децентралізованого), а також банківського нагляду [5].

Хоча дані положення вже мають місце в нормативних документах та питання деталізації здійснення організації методики державного фінансового контролю глибоко не розкрито. В 2012 році були розроблені Методичні рекомендації з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах. Та необхідно створити такі методичні рекомендації, які б розглядали більш детально організацію планування діяльності органів фінансово-бюджетного контролю, фіксування результатів державного фінансового контролю, оцінку стану бухгалтерського обліку та контролю в системі рахунків, практичного відображення перевірки первинних документів, реєстрів, фінансової та іншої звітності та практичного відображення результатів державного фінансового контролю в актах та інших документах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бортняк В. А. Контроль як функція управління фінансовою діяльністю держави. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 31 (70). № 1, 2020. С. 118–123. DOI <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.1/22>. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/24.pdf (дата звернення: 10.10.2023).
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 08.10.2023).
3. Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 травня 2022 р. № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2022-%D0%BF> (дата звернення: 08.10.2023).
4. Колпакова А. Державний фінансовий контроль на сучасному етапі: огляд концептуальних засад. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 2, No. 1, 2023, pp. 9 – 18. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20230201.02>; URL: [j.isjmef.20230201.02.pdf](https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20230201.02) (дата звернення: 08.10.2023).
5. Ломейко Ю. А. Державний фінансовий контроль в Україні: напрями вдосконалення його організації та оцінювання. *Проблеми економіки*. 2016. № 2. С. 148 – 160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pecon_2016_2_21 (дата звернення: 10.10.2023).
6. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січ. 1993 року № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 08.10.2023).
7. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80> (дата звернення: 10.10.2023).
8. Шевченко І. О., Шевченко Н. В. Реформування системи державного фінансового контролю в умовах євроінтеграції. *Науково-практичний, економічний журнал «Економічні студії»*. 2019. № 1(23). С. 97–101. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21805> (дата звернення: 05.10.2023).

REFERENCES:

1. Bortniak V. A. (2020). *Kontrol yak funktsia upravlinnia finansovoy diialnistiy dergavi* [Control as a function of managing the financial activities of the state]. *Vcheni zapiski TNU imeni V.I. Vernadskogo*, 31 (70), № 1, pp. 118–123. Retrieved from: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/24.pdf (accessed 10 October 2023). (in Ukrainian).
2. Budyetnyi kodeks Ukraini [Budget Code of Ukraine] № 2456-VI (2010, July 8). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (accessed 8 October 2023). (in Ukrainian).

3. Deiaki pitannia zdiisnennia dergavnogo finansovogo kontroliu v umovah voennogo stanu [Some issues of implementation of state financial control in the conditions of martial law]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 561 (2022, May 7). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2022-%D0%BF> (accessed 8 October 2023). (in Ukrainian)
4. Kolpakova A. (2023). *Dergavnii finansovii kontrol na suchasnomu etapi: ogliad kontseptualnih zasad* [State financial control at the current stage: a review of conceptual foundations]. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, vol. 2, № 1, pp. 9–18. Retrieved from: j.isjmef.20230201.02.pdf (accessed 8 October 2023). (in Ukrainian)
5. Lomeiiko I. A. (2016). *Dergavnii finansovii kontrol v Ukraini: napriami vdoskonalennia iogo organizatsii ta otsiniyvannia* [State financial control in Ukraine: directions for improving its organization and evaluation]. *Problemi ekonomik*, № 2, pp. 148–160. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2016_2_21 (accessed 10 October 2023). (in Ukrainian)
6. Pro osnovni zasady zdiisnennia dergavnogo finansovogo kontroliu v Ukraini [About the main principles of state financial control in Ukraine]. Law of Ukraine № 2939-XII (1993, January 26). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (accessed 8 October 2023). (in Ukrainian)
7. Strategia reformuvannia sistemi upravlinnia dergavnimi finansami na 2022-2025 roki ta planu zahodiv z ii realizatsii [Strategy for reforming the state finance management system for 2022-2025 and a plan of measures for its implementation]. Order of the Cabinet of Min. of Ukraine № 1805-p. (2021, December 29). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80> (accessed 10 October 2023). (in Ukrainian)
8. Shevhcenko I. O., Shevhcenko N. V. (2019). *Reformuvannia sistemi dergavnogo finansovogo kontroiyl v umovah evrointegratsii* [Reforming the system of state financial control in the conditions of European integration]. *Naukovo-praktichnii, ekonomichnii dzurnal «Economichni studii»*, № 1(23), pp. 97–101. Retrieved from: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21805> (accessed 5 October 2023). (in Ukrainian)